

DONDERDAG 25 SEPTEMBER

TIJD	WAT	BESCHRIJVING	SPREKERS	LOCATIE	THEMA
10.30	Verzamelen Harlingen	Ontvangst, registratie, koffie, broodjes	Piet Noordenbos (gastheer Springtij) Marianne Berendse (Voorzitter Raad van Toezicht Springtij)	Vertrekhal Rederij Doeksen, Harlingen	
12.15	Aan boord	Vertrek sneldienst			
13.15	Afmeren	Aankomst eiland			
13.45	Alle hens in de Loods	Het eiland en de wereld	Wouter van Dieren	Loods	
		Het eiland als gastheer	Burgemeester Rob Bats		
		Het verhaal van de grote groene samenhang, een politieke analyse Herman Wijffels is de visionaire opinielider van duurzaam Nederland. Als voorzitter van de Rabobank, van de SER, als kabinetsformateur, als hoogleraar en als grote steun voor talloze initiatieven. Naast de linkse kerk en de rechtse kathedraal bestaat er het groene perspectief, de innovatieve oppositie. De grenzen voorbij. De horizon in zicht.	Herman Wijffels		
		Eilandsongs	Hessel & Tess		
		Beyond Charles Darwin – Evolution with a New Face As one of the leading visionaries in the green world, Elisabet has taught and spoken to major audiences around the world, including those who are 'looting the Commons' (the title of a new book by Robert David Steel). Bridging the gap between insufficient economic theory and the conditions of planetary resourcefulness has been her powerful message for a long time.	Elisabet Sahtouris		
15.15	Kombuis	Koffie		Betonningsterrein	
15.45	Verplaatsen	Naar de masterclasses en de workshops			
16.00	Aan dek	masterclass 1 Energie en klimaat – De laatste update, de tussenschotten voorbij, het totale overzicht Onlangs verscheen IPCC 2014, met Nederlandse bijdragen van o.a. Wim Turkenburg en Leo Meijer. De toekomst van de energievoorziening en de steeds snellere klimaatverandering vereisen een omwenteling van waarden en maatregelen op alle niveaus. Een dramatisch overzicht. Aangevuld met scenario's van Ecofys.	Wim Turkenburg (UU), Leo Meijer (PBL, IPCC), Kornelis Blok (Ecofys), Donald Pols (ECN)	Westerkerk	Energie & klimaat

**Programma-
wijzigingen?**

Kijk op
[m.twoppy.com/
spingtij2014](http://m.twoppy.com/spingtij2014)

DONDERDAG 25 SEPTEMBER

TIJD	WAT	BESCHRIJVING	SPREKERS	LOCATIE	THEMA
16.00		<p>masterclass 2 Politieke schaarste van grondstoffen in de wereldvoedselproductie</p> <p>Er is geen overvloed aan grondstoffen. Afgezien van zand, steen en water zijn ze per definitie schaars. Het laatste Club van Rome-rapport door Ugo Bardi ('Extracted: How the quest for mineral wealth is plundering the planet') geeft een overzicht van de enorme hoeveelheden die dagelijks uit de aarde worden geschraapt. Aarde, olie, steenkool, eiwitten. Bij het CLM hebben Wouter van der Weijden et al. de geopolitieke stressfactoren rond microgrondstoffen zoals seleen en macrogrondstoffen zoals fosfaat geanalyseerd. Europa heeft daar bar weinig van. De meeste voorraden zijn te vinden in de zogenaamde <i>failed states</i>. De voedselvoorziening wordt politiek instabiel.</p>	Wouter van der Weijden (CLM), Arthur ten Wolde (IMSA), Rudi Daelmans (Desso) en Jolein Baidenmann (AEB)	Zolder Loods	Water, materialen & hulpbronnen
		<p>masterclass 3 Voedsel & landbouw – Het bipolaire debat</p> <p>Een overzicht van het voedsel- en landbouwdebat van de afgelopen 30 jaar. Landbouw, voedsel en platteland zijn intussen schoner én schraller, rijker én armer geworden. Knelpunten komen in zicht. We zoeken de oplossingen.</p>	Roald Lapperre (ministerie van Economische Zaken), Gijs Kuneman (CLM)	De Kraak	Voedsel & landbouw
		<p>masterclass 4 In gesprek met Ruud Lubbers en Herman Wijffels</p> <p>Ruud Lubbers begon zijn politieke loopbaan als jonge minister van Economische Zaken in het kabinet-Den Uyl (1973-1977), werd later fractieleider, minister-president, hoge commissaris bij de VN, voorzitter van het WNF, grondlegger van het Earth Charter, hoogleraar, enz., enz. Als erelid van de Club van Rome geeft hij aan de jongste generatie zijn visie op de duurzame toekomst. Herman Wijffels schuift aan.</p>	Ruud Lubbers en Herman Wijffels in gesprek met Young Club of Rome en aanstormend talent (zie ook pag. 19)	Zeevaartschool	Energie & klimaat / Natuur & biodiversiteit / Leiderschap
		<p>masterclass 5 Natuur in perspectief</p> <p>Langs enkele grote denkers over natuur (Thoreau, Van Eeden, Thijssse, Westhoff) en verschillende natuurspectieven kijken we naar de verhouding tussen mens en natuur. Het beeld van de natuur verandert steeds, en daarmee ook het beleid. We onderzoeken het huidige dominante discours en de consequenties daarvan.</p>	Bram van de Klundert (Waddenfonds), Herman Sieben (Staatsbosbeheer)	Doopsgezinde Kerk	Natuur & biodiversiteit
		<p>masterclass 6 Twee systeemfouten: privatise the profits and socialise the costs!</p> <p>Met de euro werd de geldschepping exclusief bij de banken gelegd. Die trekken het geld uit burgers en bedrijven, gaan ermee speculeren tot ze vastlopen, en leggen dan de rekening weer bij de samenleving. Breng de geldschepping weer terug naar de overheid zodat dit casino stopt.</p> <p>De onbetaalde milieurekening staat centraal in het boek "De Vergeten Oplossing" van ondernemer Eric Broekhuizen. Verkeerde financiële prikkels verhinderen de doorbraak van duurzame oplossingen en de circulaire economie. Het is hoog tijd de onbetaalde rekening bij de veroorzakers neer te leggen.</p>	Klaas van Egmond (UU), Eric Broekhuizen (Ecoprijs.org)	Zeevaartschool	Economie, handel & financiën

DONDERDAG 25 SEPTEMBER

TIJD	WAT	BESCHRIJVING	SPREKERS	LOCATIE	THEMA
16.00		workshop 7 Licht in de nacht Satellietfoto's van de aarde 's nachts laten een zee van licht zien, vooral in Europa, de kusten van Noord-Amerika, Japan en de grote metropolen elders. Duisternis is gezond. Te veel licht is slecht voor de geest en de planeet. Dark Sky Parks zijn in opkomst, ook op de Boschplaat. Neem vanavond je smartphone mee.	Dorien Lolkema (RIVM), Wim Schmidt (Sotto le Stelle/Platform Lichthinder)	West End Theater	Natuur & biodiversiteit
		workshop 8 Integer leiderschap De leiders van morgen zijn anderen dan die van gisteren. De harde hand en de hiërarchie stonden in dienst van de aandeelhouders-waarde. De horizontale netwerkeconomie vereist integer leiderschap en spiritualiteit. Karel Noordzij was bestuursvoorzitter van o.a. PGGM, NS en Schiphol.	Karel Noordzij	Atelier Carolien	Leiderschap
		workshop 9 Systems thinking The circular economy is not a mere question of different design and improved recycling. It is a systems change. New business models. New logistics. Different networks of interlinked resource and energy flows. At Metabolic, leader Eva Gladek and colleagues are the breakthrough pioneers of the underlying resource flow analyses. An expert meeting for the very smart.	Eva Gladek (Metabolic)	Zeevaartschool	Leiderschap / Water, materialen & hulpbronnen
17.45	Fietsen afhalen			Betonningsterrein	
18.00	Naar de hotels	Inchecken hotels en eigen accommodatie			
19.15	Op pad	Bussen vertrekken bij hotels			
19.30	Follek in Hoorn	Captains dinner Op Terschelling staan de deuren altijd open. Je belt niet aan, maar je roept: "Follek!" Ofwel: "volk, hier ben ik!" Follek is laatste jaren een eettafelproject: eilandgasten schuiven aan bij de mensen thuis.		De Groene Weide en De Reis	
21.45	Captains dessert	Nagerecht rond het kampvuur		Strand Oosterend	
22.15	Licht en duisternis	De Boschplaat wordt het eerste Nederlandse duisternispark. Je tuurt naar de sterrenhemel, je luistert naar Govert Schilling die vertelt over wat je daar ziet. Wij zijn Planeet Aarde. Ergens daarboven is er ander leven, zo hopen wij.	Govert Schilling (sterrenkundige)	Strand Oosterend	
23.00	Op kooi	Bussen vertrekken terug naar hotels			

Aanstormend talent trotseert wind en water voor een nieuwe energietoekomst

Jonge leiders uit de energiesector zeilen donderdag 25 september naar Terschelling om tijdens Springtij te werken aan het energielandschap van de toekomst. Want hoe zal ons energielandschap eruit komen te zien? Welke kansen zijn er en welke

barrières moeten overwonnen worden? Wie gaat er geld aan verdienen? En welke transitie moeten traditionele energiebedrijven doormaken om nog bestaansrecht te hebben? Dit zijn belangrijke maar ook grote vragen waar de jonge leiders

jouw hulp zeker bij kunnen gebruiken. Zij volgen vier dagen lang een intensief programma waarbij ze slapen op een zeilschip en werken aan het energielandschap van de toekomst. Ze gaan niet met elkaar een nieuwe visie vormen, maar

werken aan concrete oplossingen en business cases; de nieuwe Uber voor de energiesector bijvoorbeeld. Wij nodigen iedereen van harte uit om bij de jonge leiders langs te gaan en met hen mee te werken. Wij nodigen je daarom uit tijdens je verblijf

op Springtij langs te komen en wees er op voorbereid direct te worden aangesproken voor hulp.

Dit is een initiatief van Alliander, Stedin en The Punchy Pack.

VRIJDAG 26 SEPTEMBER

TIJD	WAT	BESCHRIJVING	SPREKERS	LOCATIE	THEMA
8.15	Ochtendgloren	Vertrek uit accommodaties		Loods	
8.45	Alle hens in de Loods	Welkom	Wouter van Dieren	Loods	
		Systeemdenken De New Green Frontiers van Newforesight gaan over nieuwe werelden, over barrières die onoverkomelijk lijken en ons in het bestaande houden. Jongeren zijn de aandeelhouders van de toekomst. En de bedenkers van de wereld van morgen. Newforesight gaat over grote vernieuwingen in financiering en organisatie van de voedselproductie (in de derde wereld), uitgevonden door zo'n jongere ondernemer.	Lucas Simons (Newforesight)		
		Beyond beauty Redmond O'Hanlon has travelled in the tracks of Charles Darwin's Voyage of the Beagle. After that adventure he went to the outskirts of the planet to find the tracks of the great 19th century travellers, his heroes. Now he will leave us in total spell with the natural wonders he has come across.	Redmond O'Hanlon (schrijver, reiziger en TV-maker)		
9.45	Kombuis	Koffie en innovatiemarkt		Betonningsterrein en Loods	
10.15	Verplaatsen	Naar de masterclasses en de workshops			
10.30	Aan dek	masterclass 10 Veranderende wereld van energie De energie van gisteren werd eeuwenlang bewaakt door de politieke en religieuze macht zelf. De priesteressen van Vesta bewaakten het centrale VUUR. De toekomst van de energievoorziening kent geen vuur meer in het centrum van de macht. Logistiek en infrastructuur zijn drastisch aan het veranderen. De oude machten zijn op hun retour.	Jeroen de Haas (Eneco), Peter Molengraaf (Aliander), Hans Alders (EnergieNed), Jan Paul van Soest (De Gemeynt)	Doopsgezinde Kerk	Energie & klimaat
		masterclass 11 Het laatste nieuws over de circulaire economie Hergebruik van grondstoffen is zo oud als de wereld zelf. Schroot werd altijd weer verwerkt tot nieuwe werktuigen. De one-way-economie die grondstoffen omzet in afval, met een tussengebruik van het product, is relatief nieuw. En ook alweer voorbij. Alles moet terug in de keten. Circulair, heet dat. De actuele stand van zaken.	Michel Schuurman (MVO Nederland), Joost Brinkman (Accenture), Artur ten Wolde (IMSA), Ben Kubbinga (Circle Economy)	Zolder Loods	Water, materialen & hulpbronnen
		masterclass 12 Voedsel & landbouw – Veranderende relaties in de keten Goed gedrag door de boer wordt zelden beloond. In de keten gaat een zeer smalle marge naar de boer zelf. Die zit knel tussen enerzijds lage prijzen en harde concurrentie, en aan de andere kant grenzen aan wat je uit de bodem, het gewas en het dier kunt persen. Het kan wel anders. Twee partners van een door EZ begeleid innovatief project (Agri meets Design) vertellen over hun pilot waarin de winst van producten eerlijk wordt verdeeld over de hele keten, en hoe dit de relaties in de keten verandert.	Arnold van Woerkom (aardappelteler), Wiebe Nauta (veehouder), Jan Klink (ministerie van Economische Zaken)	West End Theater	Voedsel & landbouw

VRIJDAG 26 SEPTEMBER

TIJD	WAT	BESCHRIJVING	SPREKERS	LOCATIE	THEMA
10.30		<p>masterclass 13 Veranderende rol van de NGO's In het SER-akkoord zitten bedrijfsleven, overheid en milieubeweging aan tafel. Samenwerking in plaats van polarisatie. Consensus als doel. De NGO-linkervleugels willen hardere actie, de tijd is kort. Het haalbare moet plaats maken voor de urgentie. Deze richtingstrijd is nog lang niet beslecht.</p>	Tjerk Wagenaar (Natuur & Milieu), Joris Thijssen (Greenpeace), Liesbeth van Tongeren (Tweede Kamer)	De Kraak	Natuur & biodiversiteit / Economie, handel & financiën / Leiderschap
		<p>masterclass 14 De grenzen van de economie verkennen Bijna iedereen heeft ooit het boek "Echte Economie" van Arnold Heertje gelezen. Onvermoeibaar heeft hij nu alweer zijn volgende boek geschreven, dat nu gewoon "Economie" heet. Een bikkelharde, humoristische kijk op de waan van de economische dag, met een scherp oog voor de vernietigende effecten van die waan op de echte, duurzame welvaart. Jolande Sap stapte uit de Tweede Kamer in de echte wereld en maakt zich nu schitterend druk over die duurzame welvaart. Op allerlei, verrassende manieren.</p>	Jolande Sap, Arnold Heertje	Westerkerk	Economie, handel en financiën
		<p>workshop 15 Natuur & innovatie – De de potenties van biomimicry voor een circulaire economie De natuurvisie van staatssecretaris Sharon Dijksma roept op tot het vinden van natuurcombinaties: combinaties tussen natuur en andere functies, met positieve effecten voor beide. In deze yurtsessie zoomen we in op biomimicry. Biomimicry is innovatie geïnspireerd door de natuur, waarbij de natuur dient als model, maatstaf en mentor. Dit leidt tot producten, diensten of processen die beter én duurzamer zijn – met als achterliggend doel de circulaire economie een stap dichterbij te brengen. De workshop geeft de meest recente succesvoorbeelden. Je snuffelt aan de potentie van biomimicry voor je eigen organisatie en je praat mee over de vraag hoe we biomimicry in Nederland groter kunnen maken.</p>	Saskia van den Muijsenberg (voorzitter BiomimicryNL)	Yurt op de SBB-camping	Natuur & biodiversiteit
		<p>workshop 16 De burger-consumentparadox doorbreken Het stimuleren van duurzame consumptie is een grote uitdaging. Vaak wordt beweerd dat de burger thuis duurzaamheid wel belangrijk vindt, maar dat hij als consument in de supermarkt toch kiest voor de kiloknaller. In deze workshop laten we zien hoe deze burger-consumentparadox doorbroken kan worden; hoe je mensen kunt stimuleren duurzame producten te kopen. Aan de hand van de nieuwste inzichten uit Dossier Duurzaam 2014 gaan we met elkaar aan de slag om te ontdekken waar de kantelpunten zijn voor verschillende groepen consumenten en hoe merkfabrikanten en retailers daarop in kunnen spelen.</p>	Bart Bruggenwirth (B-Open), Charlotte Linnebank (Questionmark)	Atelier Carolien	Economie, handel en financiën

VRIJDAG 26 SEPTEMBER

TIJD	WAT	BESCHRIJVING	SPREKERS	LOCATIE	THEMA
10.30		workshop 17 Financiering van de energietransitie Een interactieve workshop over duurzame business cases, crowdfunding, fondsvorming, bekostiging en financiering van het energieakkoord. Een workshop die ingaat op de financieringsmogelijkheden van duurzame projecten aan de hand van praktijkvoorbeelden: getijde-energie Brouwersdam, geothermieprojecten, grote en kleine windparken. Analyse van goede en slechte punten, kansen en bedreigingen.	Jan Coen van Elburg (Rebel Group), Jort Bakker (ASN Bank), Michel Hendriks (FSFE)	Zeevaartschool	Energie & klimaat / Economie, handel & financiën
		workshop 18 Met passie doen wat je bezielt Over hoe leiderschap en wie jij bent en wat je beweegt op een natuurlijke manier duurzaam samenvallen. Want dat is nodig in de complexe vraagstukken die onze wereld kenmerken. Kijk, beleef en voel mee. Een praktische en theoretische kijk op leiderschap door Mireille Wiegman, initiator van Ieders Plak op Terschelling en zelfstandig projectmanager. Zij praat vanuit jarenlange ervaring met complexe projecten in binnen- en buitenland.	Mireille Wiegman (Ieders Plak)	Sportcentrum Ieders Plak	Leiderschap
12.00	Verplaatsen				
12.15	Follek	Lunch en innovatiemarkt		Betonningsterrein en Loods	
13.45	Verplaatsen	Naar de masterclasses en de workshops			
14.00	Aan dek	masterclass 19 Aardgas en Aardse zorgen Aardgas was lang de vanzelfsprekende schatkist van het land. Totdat de grond begon te beven. En het klimaat ging veranderen. De toekomst van het aardgas is nu onzeker. In het verlengde van het SER-energieakkoord ontstaan nu nieuwe gasvisioenen. Over grote en kleine velden, schalie en steenkool, bevende bodems en boze bewoners, zoekende ondernemers en sturende overheden.	Mark Dierikx (ministerie van Economische Zaken), Frans Rooijers (CE Delft), Berend Scheffers (EBN), Hans Coenen (Gasunie)	Doopsgezinde Kerk	Energie & klimaat
14.00 tot 16.30		masterclass 20 Latest developments in C2C and resources It is beyond doubt that the economy of the future has to become greener. Biobased resources come from the natural cycle of forests and fields. And of numerous industrial processes. Examples are paper and beer. The waste streams of these products are being re-used. The possibilities seem endless.	Eric van der Oest (Tata Steel), Eric Timmermans (VNP), Geanne van Arkel (Interface), Michael Braungart	Westerkerk	Water, materialen & hulpbronnen
14.00		masterclass 21 Noodzaak van een nationaal voedselakkoord In eerdere sessies verdiepten we ons in de geschiedenis van het voedseldebat en zagen we inspirerende praktijkvoorbeelden van verduurzaming in de keten. In deze sessie gaan we <i>voorbij</i> individuele initiatieven en marktniches; over naar een breed nationaal voedselakkoord.	Douwe Hoogland (Noardlike Fryske Wâlden), Roald Lapperre (ministerie van Economische Zaken), Maarten Leseman (ZLTO) e.a.	West End Theater	Voedsel & landbouw

VRIJDAG 26 SEPTEMBER

TIJD	WAT	BESCHRIJVING	SPREKERS	LOCATIE	THEMA
14.00		<p>masterclass 22 Een schuldbewust land</p> <p>Het Sustainable Finance Lab wordt voorgezeten door Herman Wijffels en werd geïnitieerd door Triodos. Het eindrapport is onlangs verschenen, met drastische conclusies voor grote veranderingen in de bankensector. Daar is e.e.a. grondig uit de rails gelopen. De aanbevelingen gaan over een andere financiële moraal, ten dienste van People, Planet en misschien een beetje Profit.</p>	Rens van Tilburg (UU), Herman Mulder (Worldconnectors), Klaas van Egmond (UU), Herman Wijffels	De Kraak	Economie, handel & financiën
		<p>masterclass 23 De groene, grijze en zwarte sectoren van de economie</p> <p>De economie kent tientallen sectoren. De maakindustrie, voeding, grondstoffen, metaal, bouw, transport. Iedere sector wordt onder de groene loep genomen. En overall is beweging richting duurzaamheid, de crisis voorbij.</p>	Bernd Hendriksen (KPMG), Willem Lageweg (MVO Nederland), Jolande Sap	Zolder Loods	Economie, handel & financiën
		<p>masterclass 24 Systems thinking</p> <p>The circular economy is not a mere question of different design and improved recycling. It is a systems change. New business models. New logistics. Different networks of interlinked resource and energy flows. At Metabolic, leader Eva Gladek and colleagues are the breakthrough pioneers of the underlying resource flow analyses. An expert meeting for the very smart.</p>	Eva Gladek (Metabolic)	Zeevaartschool	Leiderschap
		<p>workshop 25 Outlining Finance 2.0 – Connecting ecology-based finance and biodiversity entrepreneurs</p> <p>Organisations engaged with biodiversity and natural processes survive without subsidies. Can our financial system overcome its crises and innovate itself into a resilient system that is more aligned with natural processes, that is the question.</p> <p>On the one hand, many organizations are looking for new business models. On the other hand, financial businesses are seeking ways to connect with what is called natural capital in order to lower risks. We notice that the worlds of nature-based or ecological approaches and the financial or economic models are wide apart. In order to discover how these worlds are actually connected, we want to create a breeding ground for an integrated approach to a sustainable livelihood, business and finance. Together with ecologists, environmentalists, farmers, economic and financial experts, we bridge the two distinct cultures by using insights from biomimicry and strengthen the answers and solutions that already exist.</p>	Caroline van Leenders (RVO), Li An Phoa (Spring College), Jason Clay (WWF)	Zeevaartschool	Natuur & biodiversiteit / Economie, handel & financiën

VRIJDAG 26 SEPTEMBER

TIJD	WAT	BESCHRIJVING	SPREKERS	LOCATIE	THEMA
14.00		<p>workshop 26 Natuur & landbouw – De potenties van gebiedscollectieven voor een natuurinclusieve landbouw</p> <p>De natuurvisie van staatssecretaris Sharon Dijksma roept op tot het vinden van natuurcombinaties: combinaties tussen natuur en andere functies, met positieve effecten voor beide. In deze yurtsessie zoomen we in op gebiedscollectieven. Gebiedscollectieven zijn collectieven van boeren die met elkaar verantwoordelijkheid nemen voor de natuurkwaliteit van een gebied. Het vernieuwende burgerinitiatief heet Koning van de weide (Kening fân de greide) en het daaruit ontstane Boerengilde, een groep melkveehouders die staat voor oude waarden in een nieuwe tijd. Je discussieert mee over de vraag of en hoe boerencollectieven de redding kunnen zijn van het al decennialang versoberende agrarisch cultuurlandschap. Hoeveel ruimte is er voor vernieuwing in het boerenland als het over biodiversiteit gaat. Worden gebiedscollectieven de doorbraak naar natuurinclusieve landbouw in Nederland, dat is de uitdaging.</p>	Klaas Sietse Spoelstra (Koning van de weide, kening fân de greide), Catharinus Wierda (projectleider Boerengilde)	Yurt op de SBB-camping	Natuur & biodiversiteit
		<p>workshop 27 De dirigent als metafoor voor natuurlijk leiderschap</p> <p>Ontdek je natuurlijke gedrag als leider, met dirigent en trainer Ronald Becker. Al zingend en dirigerend leer je hoe je je als leider beter kunt afstemmen op de omgeving. Een spannende en muzikale ervaring.</p>	Ronald Becker (PerStretto)	Hotel Schylge	Leiderschap
16.00	Verplaatsen				
16.15	Kombuis	Koffie en innovatiemarkt		Betonningsterrein en Loods	
16.45	Excursies, vrijplaatsen en innovatiemarkt	<p>vrijplaatsen</p> <p>Een vrijplaats is een gesprek dat begint met een eigenaar en zijn of haar vraag. Deze vraag is de bron van het gesprek. Er zijn geen regels, behalve de regels die de deelnemers zelf afspreken. Iedere deelnemer kan het initiatief nemen tot een vrijplaats.</p>		Zeevaartschool	
		<p>excursie Met de neus in de eilander weilanden</p> <p>Op bezoek bij Neeke van Zwol, boerin, eigenaar van het duurzame vleesbedrijf boerderij de Gèskieker.</p>	Neeke van Zwol (boerin)		
		<p>excursie Bezoek aan de bijen</p> <p>Op Terschelling kunnen bijenvolken relatief ongestoord floreren. In de nazomer bloeit de lamsoor in de uitgestrekte vlakten van de Boschplaat en de Noordsvaarder. Met de imkers luisteren we naar het verhaal over dit wonder van de natuur, een volk van duizenden dat zich gedraagt als één organisme. En we “kijken in de volken”, een fascinerende ervaring.</p>	Sonne Copijn (Bijen en Bedrijf), Oene de Jong (imker), Sijas Akkerman (Natuur & Milieu)		

VRIJDAG 26 SEPTEMBER

TIJD	WAT	BESCHRIJVING	SPREKERS	LOCATIE	THEMA
16.45		<p>excursie Oesters op het wad Flang Cupido is de Waddenchef, de meesterkok, die zijn gasten ont- haalt op allerlei heerlijkheden die bij eb voor het oprapen liggen. Oes- ters, mosselen, alikruiken, scheermessen en kokkels. Met je voeten in het slik, terwijl Flang vertelt, een schelp opent en je laat proeven...</p>	Flang Cupido (Kookstudio Flang in de pan)		
		<p>excursie Kairos op het wad Chronos is de tijd waaraan we in ons dagelijks leven refereren. Uren, dagen, maanden, jaren. Kairos staat voor die andere tijdsbeleving. Voor het 'juiste moment', het ervaren en het voelen. Daar ontstaat creativiteit, vernieuwing en begrip. Het Wad is een prachtige plek om Chronos te vergeten en Kairos te ervaren.</p>	Arjan Berkhuisen (Waddenvereniging), Marije Bijlsma (FRI Terschelling)		
		<p>workshop 28 Natuur & werk – De potenties van areas of the future: bedrijventerreinen voor een biodiverse werkomgeving De natuurvisie van staatssecretaris Sharon Dijksma roept op tot het vinden van natuurcombinaties: combinaties tussen natuur en andere functies, met positieve effecten voor beide. In deze yurt- sessie zoomen we in op <i>areas of the future</i>. In een area of the future is een bedrijventerrein een symbiose aangegaan met de natuurlijke omgeving. Dat is goed voor biodiversiteit en bedrijfs- activiteit. Het programma <i>Leaders for Nature</i> van IUCN NL wil een impuls geven aan areas of the future en doet dat samen met grote bedrijven.</p>	Daan Wensing (manager Leaders for Nature bij IUCN)	Yurt op de SBB-camping	Natuur & biodiversiteit
18.30	Verplaatsen	Naar de hotels			
19.45	Op pad	Bussen vertrekken bij de hotels			
20.15	Follekl	Vis eten met je handen		Camping Duinkant Oosterend	
22.00 en 23.00	Op kooi	Bussen terug. Via de Groene Weide met muziek van Hessel en Tess voor de liefhebbers.			

**Programma-
wijzigingen?**
Kijk op
[m.twoppy.com/
spingtij2014](http://m.twoppy.com/spingtij2014)

ZATERDAG 27 SEPTEMBER

TIJD	WAT	BESCHRIJVING	SPREKERS	LOCATIE	THEMA
8.15	Ochtendgloren	Uitchecken en vertrek uit accommodaties			
8.45	Alle hens aan dek	<p>New Green Frontiers Harry Lehmann is the designer of the German Resource Politik, a largely unknown policy field elsewhere. How to catalyse on resource efficiency, key to the next chapter in climate policy. Also, he is the architect of the Energiewende! The misunderstandings of this success he is not tired to keep explaining.</p>	Harry Lehmann (German Federal Environmental Agency)	Betonningsterrein	
		<p>New Green Frontiers On the road to a sustainable future we have to travel through unknown territories. Jason Clay (WWF-USA) is one of the explorers who challenges the existing institutions to pass the cross-overs. Yes we can, in a green way.</p>	Jason Clay (WWF)		
10.00	Kombuis	Koffie en innovatiemarkt		Betonningsterrein en Loods	
10.30	Verplaatsen	Naar de masterclasses en workshops			
10.45	Aan dek	<p>masterclass 29 Resource productivity The emphasis is on the neglected role of resource efficiency as a function of climate change. In most of the European climate debate the subject is not known. The emphasis there is on renewable energy, of all kinds, irrespective of the fact that also these new sources are wasted in the whirlpool of poor design, poor performance and poor (resource) management. Resource efficiency is linked to 90% of climate change!</p>	Harry Lehmann (German Federal Environmental Agency), Gerben Jan Gerbrandy (EU), Bas de Leeuw (World Resources Forum)	Westerkerk	Energie & klimaat / Water, materialen & hulpbronnen
		<p>masterclass 30 Sneak preview Living Planet Report The Living Planet Report – WWF's biennial flagship publication on the state of the planet – will be launched on September 30. The report presents the latest data on biodiversity and footprint and provides solutions to stay within the limits of one planet. LPR is widely used by global media, science institutes, UN bodies, governments and NGOs and is translated into 15 languages. Exclusive for the Springtij crowd we organise a special sneak preview.</p>	Jason Clay (WWF), Johan van de Gronden (WWF)	Doopsgezinde Kerk	Natuur & biodiversiteit
		<p>masterclass 31 Voedsel & landbouw – Van koplopers naar mainstream Duurzame voedselproductie in de hele keten, dat is het doel voor de toekomst. De retail maakt een revolutie door, met een verschuiving naar biologisch, lokaal, authentiek, eerlijk, ofwel van de z.g. <i>fast moving consumer goods</i> naar de vele varianten van <i>slow food</i>. Dit proces gaat steeds sneller, maar toch niet voldoende, als we ons realiseren hoe hoog de energie (CO2)-inhoud van de productieketen is en hoe zwaar de druk op de primaire voedselproductie, de boer, die de grenzen van bodem, dierenwelzijn en inkomens-tekorten heeft bereikt.</p>	Simone Hertzberger (Ahold), Volkert Engelsman (Eosta)	Zeevaartschool	Voedsel & landbouw

ZATERDAG 27 SEPTEMBER

TIJD	WAT	BESCHRIJVING	SPREKERS	LOCATIE	THEMA
		<p>masterclass 32 Circulaire economie in de financiële wereld: eerlijker, groener, veerkrachtiger</p> <p>De transitie naar een circulaire economie is de uitdaging om te komen tot een wereldwijd systeem waarin welvaartsgroei is ontkoppeld van het gebruik en misbruik van grondstoffen en het milieu. Dit vereist een economisch systeem dat eerlijker, groener, veerkrachtiger en inclusiever is ingericht. We starten hierbij bij het wereldwijde (macro)systeem. Vervolgens staan we stil bij sectoren en ketens om dan te komen op de schaal van de ondernemer.</p>	Guido Braam, Ben Kubbinga (Circle Economy) en diverse experts	De Kraak	Water, materialen & hulpbronnen / Economie, handel & financiën
10.45		<p>masterclass 33 Uit de laboratoria van de groenende industriële koplopers</p> <p>Wie achter de schermen van BMW, Toyota, Peugeot, Audi (Volkswagen), Dow en andere grote bedrijven kijkt, vindt daar veel verbeeldingskracht en vernieuwing. De Audi die met Gasunie meekomt naar Springtij rijdt op Power to Gas, ofwel P2G, energie uit wind, omgezet naar vloeibaar gas. Bij BMW en de anderen wordt gewerkt aan het transport van de toekomst: full-electric, waterstof, P2G, LPG, LNG, voor iedere vorm van transport een andere combinatie. Bij Dow in Terneuzen en bij DSM vinden we grote vernieuwingen op het gebied van biofuels, biomassa, gebruik van afvalstromen voor de biobased economy.</p>	BMW, Delta, Dow, Vandebrom	West End Theater	Energie & klimaat
		<p>workshop 34 Consument en gedragsverandering</p> <p>In deze sessie gaan we aan de hand van de praktijkervaring van Milieu Centraal werken we aan vraagstukken over consumenten, communicatie en gedragsverandering. Basis is het spel "Doen en Laten" van de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur. De thema's mogen verschillend zijn: van afval tot mobiliteit en van energie tot voeding. Centrale vraag is steeds: wat is het echte probleem en hoe kunnen jouw activiteiten leiden tot een gedragsverandering bij de consument Met de uitkomsten van het spel kom je zeker een stap verder in de aanpak van je vraagstuk. Kom doen dus! Er is maximaal plaats voor 25 deelnemers.</p>	Vera Dalm (Milieu Centraal)	Atelier Carolien	Natuur & biodiversiteit / Economie, handel en financiën
		<p>workshop 35 Van nul naar 2.0 – Naar een volgende fase in het milieubeleid</p> <p>Sinds eind jaren zestig heeft het milieubeleid nationaal en internationaal een hoge vlucht genomen. Via regels, wetten, afspraken en kennis zijn er vele successen behaald. Aan de andere kant zien we ook dat kantelpunten en 'planetary boundaries' belangrijk zijn en vele duurzaamheidsdoelen nauwelijks haalbaar. Wie vooruit kijkt moet zich dan ook afvragen of dit genoeg is. Voor een volgende fase van het beleid zijn nieuwe uitgangspunten nodig. Leemans en Faber geven een overzicht van de geschiedenis van het milieubeleid.</p>	Albert Faber (WRR), Rik Leemans (WUR)	Zolder Loods	Energie & klimaat / Natuur & biodiversiteit
12.15	Verplaatsen				
12.30	Follek	Lunch en innovatiemarkt. Exclusieve rondetafel met Jason Clay		Betonningsterrein en loods	
14.00	Verplaatsen	Naar de masterclasses en de workshops			

ZATERDAG 27 SEPTEMBER

TIJD	WAT	BESCHRIJVING	SPREKERS	LOCATIE	THEMA
14.15	Aan dek	<p>masterclass 36 Energie & klimaat – Nederlands energieakkoord 2.0</p> <p>Vorig jaar werd een doorbraak bereikt over de toekomst van de energievoorziening. De doelstellingen zijn ambitieus (14% duurzaam in 2020), maar onder de eerder vastgelegde 16%, en verder onder de successen van de Energiewende. De kritiek groeit, de investeringen komen niet op tijd, en de doelstellingen moeten omhoog. De keuzes tussen wind, PV, waterstof, aardgas en de stoorfactoren van de goedkope steenkool vereisen nieuwe onderhandelingen.</p>	Hans Alders (EnergieNed), Tjerk Wagenaar (Natuur & Milieu), Teun Bokhoven, Anne Mieke van der Werf (Triodos Bank), Ulco Vermeulen (Groen Gas Nederland), Ron Wit (Eneco)	Zeevaartschool	Energie & klimaat
		<p>masterclass 37 Het zoeken naar het sublieme</p> <p>Bernice Notenboom zoekt de grenzen van de aarde op, in het ijs en in de hitte. Om te ervaren hoeveel er verloren gaat en hoeveel schoonheid er nog is. In het spoor van Scott.</p> <p>Johan van de Gronden zoekt naar de uitersten in ons natuurbesef, naar de diepste lagen van de moraliteit. In het spoor van Westhoff.</p>	Bernice Notenboom (beroepsavonturier en klimaatjournalist), Johan van de Gronden (WWF)	Westerkerk	Natuur & biodiversiteit
		<p>masterclass 38 Rondetafel over leiderschap</p> <p>Harry Starren is de legendarische directeur van De Baak (2002-2012) onder wiens leiding dit VNO-NCW-centrum uitgroeide tot een ontmoetingsplek voor inspiratie. Leiderschap gaat niet over skills, trucs, instrumenten, maar over vertrouwen en spirituele inhoud en dus over de verbinding tussen integriteit, kennis en cultuur.</p>	diverse gasten o.l.v. Harry Starren	De Kraak	Leiderschap
		<p>workshop 39 Duurzame gebiedsontwikkeling: milieu, euro's, techniek en sociale duurzaamheid</p> <p>Bart Budding en Hans Mommaas gaan proberen onze duurzaamheidshorizon wat op te rekken. Ze bespreken vernieuwende voorbeelden van de inzet van duurzame ontwikkeling voor de verrijking van ontwikkelagenda's. Natuurlijk gaat het daarbij om het milieu, maar die duurzaamheid kan niet zonder financieel-economische, technische en vooral ook sociale duurzaamheid. Volhoudbaarheid van het geheel dus. We willen van ons sectorale eiland af. En zorgen dat publiek en privaat zich niet langer gedragen als 'passing ships in the night'. De sleep vertrekt met voorbeelden uit Brabant, Tilburg, Rotterdam en de Brouwersdam, de discussie komt daarna snel op stoom. Bart en Hans komen brengen, maar ook halen. We gaan niet uit elkaar voordat helder is welke 10 lessen we met z'n allen mee naar huis kunnen nemen.</p>	Bart Budding (Rebel Group), Hans Mommaas (TELOS)	Atelier Carolien	Energie & klimaat
		<p>workshop 40 Economie van het delen</p> <p><i>Social enterprises</i> gaan over een andere manier van ondernemen. Voorbij de <i>shareholders value</i>. Voorbij <i>privatise the profits</i> and <i>socialise the costs</i>. Social enterprises worden opgezet door gedreven mensen met een maatschappelijke agenda. Tegenover fast food dus slow food. Tegenover de snelle jongens met snel geld, de bezorgdheid, de zorg, de medemens, de natuur, de aarde zelf. Tegenover <i>big</i> vooral <i>small is beautiful</i>. De 1%-beweging gaat over een variant hierop. Besteed een deel van je geld en je tijd aan maatschappelijke doelen. Minstens 1%. Of liever 10%. Of alles. De social enterprise is het einddoel. De 1%-beweging is de weg erheen.</p>	Willemijn Verloop (Social Enterprise), Anna Chojnacka (1% Club)	Zolder Loods	Economie, handel en financiën

ZATERDAG 27 SEPTEMBER

TIJD	WAT	BESCHRIJVING	SPREKERS	LOCATIE	THEMA
		<p>workshop 41 Leiderschap met paarden Deze tijd vraagt om een nieuwe manier van leiding geven. Aan jezelf, je omgeving en uiteindelijk aan het hele systeem. Ervaar de impact van jouw overtuigingen op de effectiviteit van je gedrag en op je omgeving en de resultaten die je bereikt in een sessie waarin gewerkt wordt met Friese paarden.</p>	Sandra Geisler (Lighthorse)	Manege en dierenopvang, Horp 3, Kaard	Leiderschap
15.45	Verplaatsen				
16.00	Kombuis	Koffie en innovatiemarkt		Betonningsterein en Loods	
16.30	Verplaatsen	Naar de plenaire sessie			
17.00	Alle hens in een duinpan	<p>Inspiratie en uitreiking Wubbo Ockels Brandarisprijs Willemijn is de drijvende kracht achter de social enterprise. Ruud houdt het bedrijfsleven voor dat de toekomst voor hen geen plek meer heeft. Beiden geven een inspirerende blik op een nieuwe wereld.</p> <p>In 2013 ontving Wubbo de Brandarisprijs van Springtij. In een schitterende toespraak legde hij verband tussen zijn ziekte, de toestand van de natuur en de toekomst van de planeet, die hij als geen ander uit de ruimte had gezien. De Brandaris is vernoemd naar de Ierse monnik St. Brandaan die hier in 530 AD voet aan wal zette. De Keltische monniken reisden naar de uitersten van de wereld ter verlichting en onthechting, op zoek naar het sublieme in de duisternis. De jury reikt de prijs uit voor Moed, Volharding en Verbeeldingskracht.</p>	<p>Willemijn Verloop (Social Enterprise), Ruud Koornstra (Tendris)</p> <p>Joos Ockels, Marianne Berendse, Oeds Bijlsma (Provincie Fryslân)</p>	Zandafgraving Halfweg	
18.15	Verplaatsen				
18.45	Follek!	Duurzaam dineren in de Loods. Als in het feestelijke volkse ruim van de Titanic...	Navigatoren als columnisten	Loods	
21.30	Verplaatsen	Vertrekkers gaan naar de haven			
22.00	Afvaart	De snelboot meert af om 22.45 uur in Harlingen. Er is dan geen OV-aansluiting meer naar de Randstad. Gebruik de Togethr-app en geniet van een gezellige, voordelige en natuurlijk duurzame manier van reizen. Vind passagiers of zoek een rit: https://m.togethr.com/group/springtij			
22.00	Op pad	Slotfeest voor de blijvers		Barentszbar in hotel Schylge	

ZONDAG 28 SEPTEMBER

TIJD	WAT	BESCHRIJVING	SPREKERS	LOCATIE	THEMA
7.30	Ochtendgloren	Yoga op 't wad	Mireille Wiegman	verzamelen in lobby hotel Skylge	
8.30	Promenadedek	Uitchecken			
9.00	Verplaatsen				
9.30	Alle hens aan dek	<p>Duinrede</p> <p>De Amsterdamse popmuzikant Tijn Touber (bekend als gitarist van Lois Lane) besloot twintig jaar geleden van de ene op de andere dag te stoppen met seks, drank, luxe, carrière, sigaretten, afleiding en hippe schoenen. Zijn doel: verlicht worden. Na veertien jaar maakte hij de balans op en dacht "als ik nu nog niet verlicht ben, dan word ik het nooit meer". Hij keerde terug op aarde en ging weer vrijen, dansen, lachen, zingen, feesten en... verlicht zijn. Hij schreef boeken als 'Spoedcursus Verlichting' en 'Het Geheim van Genialiteit'.</p>	Tijn Touber	Groene Strand	
		Auteur Maurits van Huijstee leest voor uit 'Diego Zonnesteek'	Maurits van Huijstee	Groene Strand	
10.30	Kombuis	Koffie			
10.45	De paden op	<p>Wadland</p> <p>In 2018 vieren wij in Friesland en ook op Terschelling de verkiezing tot Culturele Hoofdstad van Leeuwarden. De hele Waddenzee doet mee. Op de Noordsvaarder, die uitgestrekte zandvlakte westelijk van de haven, wordt nu Wadland gevormd, een kwelder die in de komende jaren aanslibt tot een uitvergroting van het Mondriaan-schilderij 'Pier en Oceaan' uit 1915. Hier laten we zien hoe we cultuur en natuur niet alleen kunnen verzoenen, maar zelfs dat we er een nieuwe dimensie aan kunnen toevoegen.</p>	Joop Mulder (Oerol)		
		<p>Fietstocht met Stromer E-bikes over het hele eiland</p> <p>Terschelling heeft 120 kilometer fietspaden. Ouderwetse, nostalgische schelpenpaden, maar ook een asfaltpad langs de Waddendijk. Dat moet immers een hoge vloed verdragen. In het naaldbos hoor en zie je goudhaantjes en kruisbekken. In het duin vliegen kiekendief en tapuit. In de polder en op het Wad schuifelen en buitelen lepelaars, groenpootruiters, kluten, bonte pieten, kanoeten, ganzen, wat al niet!</p>	Odette Oostindiën (Stromer E-bikes)		
		<p>Boswandeling: magie van eilander natuur</p> <p>Terschelling ligt in een pak sneeuw als Sil de Strandjutter bij paal 24 in de enorme witte wereld tegen zijn zoon zegt: "Jelle, hier begint de Noordpool". In de nazomer geuren bos en duin en polder naar een late zon, een vochtige morgen, loofbomen die gaan slapen en trekvogels die landen voor de overwintering. Boswachters nemen je mee in deze wonderwereld.</p>	Herman Sieben (SBB), Remi Hougée (Boswachter SBB)		

ZONDAG 28 SEPTEMBER

TIJD	WAT	BESCHRIJVING	SPREKERS	LOCATIE	THEMA
		Kairos op het strand Chronos is de tijd waaraan we in ons dagelijks leven refereren. Uren, dagen, maanden, jaren. Kairos staat voor die andere tijdsbeleving. Voor het 'juiste moment', het ervaren en het voelen. Daar ontstaat creativiteit, vernieuwing en begrip. Het Wad is een prachtige plek om Chronos te vergeten en Kairos te ervaren.	Arjan Berkhuisen (Waddenvereniging), Marije Bijlsma (FRI Terschelling)		
12.15	Follek	Lunch		Groene strand	
13.15		Fietsen inleveren		Fietsverhuur Tijs Knop, Torenstraat 10	
13.30	Aan boord	Vertrek van de bus		Haven	
14.00		Demonstratie KNRM-reddingboot In vroeger dagen rukten de redders uit in kleine sloepen, soms in felle concurrentie met elkaar. De blauwe strandreddingboten werden voortgestuwd roeiers en later door motoren. De boot werd van de schuur naar het strand gereden met paarden, later met een tractor. Drie keer per jaar demonstren de eilanders hoe het ooit toeging. Twaalf Friese paarden trekken de boot de branding in. Springtij is er bij.		West aan Zee	
15.00	Verplaatsen	Vertrek van de bus		Parkeerterrein West aan Zee	
15.30	Uitzwaaien	Verzamelen op de haven			
16.15	Tweede afvaart	De snelboot meert om 17.00 uur af in Harlingen.			

**Programma-
wijzigingen?**

Kijk op
[m.twoppy.com/
spingtij2014](http://m.twoppy.com/spingtij2014)